

coMiesięcznik

Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS

„Comiesięcznik” – biuletyn informacyjny PKN ICOMOS ma służyć realizacji priorytetowego zadania naszej organizacji jakim jest dostarczanie informacji na tematy konserwatorskie. „CoMiesięcznik” jest skierowany do całego polskiego środowiska konserwatorskiego, rozpowszechniając bieżące informacje na temat wydarzeń i spraw związanych z ochroną zabytków. „CoMiesięcznik” prezentuje informacje dostarczone przez członków PKN ICOMOS oraz środowisko konserwatorskie. Informacje mają formę krótkich notek, uporządkowanych w najprostszy sposób.

Prosimy Państwa o przysyłanie krótkich notek o wszelkich konferencjach, publikacjach i wydarzeniach, które mogą zainteresować środowisko konserwatorskie na adres redaktora prowadzącego Pana Jacka Dąbrowskiego: druidus66@gmail.com

Obecną oprawę graficzną opracowała Pani Weronika Chrósny.

W imieniu Prezydium PKN ICOMOS

Bogusław Szmygin

KONFERENCJE

W dniach 24–25 kwietnia (poniedziałek–wtorek) 2023 roku odbędzie się – tradycyjnie w Łazienkach Królewskich w Warszawie – doroczna konferencja naukowa organizowana przez Polski Komitet Narodowy ICOMOS pod tytułem: ***System ochrony zabytków w Polsce – dorobek, problemy, wyzwania***. Tematyka konferencji jest związana z 20. rocznicą przyjęcia *ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami* (2003 rok).

Współorganizatorami konferencji będą: Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Zamek Królewski w Warszawie, Komitet Urbanistyki i Architektury PAN. O patronat honorowy PKN ICOMOS wystąpił do Generalnego Konserwatora Zabytków.

Przy okazji konferencji planowana jest sesja na temat systemów ochrony zabytków w krajach Europy Środkowo-Wschodniej – planowany jest udział reprezentantów tych krajów.

Komunikat na temat konferencji znajduje się na stronie PKN ICOMOS <http://www.icomos-poland.org/pl/>

Materiały konferencji zostaną opublikowane w czasopiśmie „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego”.

[BS]

Konferencja *ArchReSci_Architecture-Research-Science (ArchReSci_2023)*

W dniach 23–25 marca 2023 roku zostanie zorganizowana pierwszą konferencją z serii *ArchReSci_Architecture-Research-Science (ArchReSci_2023)*, której opiekunem medialnym będzie pismo naukowe „Architectus”. Konferencje te będą służyły prezentacji najnowszych technik oraz aktualnych wyników badań architektury historycznej i współczesnej. Obrady w dniach 23–24 marca 2023 roku odbędą się w formie on-line zaś w dniu 25 marca 2023 roku stacjonarnie w gmachu Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej.

Zgłoszenia udziału w konferencji należy składać w terminie do 6 marca 2023 roku wypełniając formularz znajdujący się pod adresem: https://archresci.pwr.edu.pl/forms/archresci_pl

Wszelkie pytania i wątpliwości należy kierować na adres mailowy: archresci@pwr.edu.pl

[w imieniu Organizatorów Ewa Łuzyniecka i Alicja Hoyenski / MHK]

XIV Konferencja konserwatorsko-architektoniczna: *Między ortodoksją a kreacją. Dialog konserwatorsko-architektoniczny*

W dniach 16–17 listopada 2022 r., w Warszawie odbyła się, zorganizowana przez Stowarzyszenie Architektów Rzeczypospolitej Polskiej (SARP) i Narodowy Instytut Architektury (NIAiU), konferencja naukowa pod hasłem ***Intruzja architektoniczna a kontekst historyczny***. Z tym hasłem związane były postawione pytania, cytując program:

1. W jaki sposób nowa architektura może zaistnieć na obszarze historycznym, czy powinna go zmieniać czy bardziej utrzymywać? Czyli:

- w jaki sposób nowo tworzona architektura może zaistnieć w kontekście historycznym nie niszcząc jednak jego ram, wprowadzając nowe, cenne relacje przestrzenne, funkcjonalne i ekologiczne;
  - w jaki sposób nowe otoczenie, czyli tworzony od nowa kontekst architektoniczny, powinien respektować wartości, reguły, skalę i logikę formalną zastanego, izolowanego wcześniej obiektu historycznego.
2. W jaki sposób organiczny związek starej i nowej architektury podnosi walory ekologicznej otoczenia i jakość życia mieszkańców miast ? Czyli:
- w jaki sposób nowo kreowany związek starej i nowej architektury może wpłynąć na podwyższenie ekologicznego standardu życia jej użytkowników i mieszkańców;
  - jakich metod projektowania formy i funkcji należy użyć, by cel ten osiągnąć;
  - rola elementów zielonych, obiegu wody;
  - zapanowanie nad wzrastającą temperaturą.
3. Na czym powinna polegać ekologia nowej architektury, a na czym rewitalizacja obiektów historycznych ? Czyli:
- czy można mówić o pewnym standardzie ekologicznym, wynikający z łączenia starych i nowych elementów architektonicznych i krajobrazowych;
  - czy z przecięcia i łączenie tych dwóch światów architektury mogą wynikać nowe normy współistnienia i ekologii;
  - jakich używać technologii i materiałów;
  - jak przygotować proces inwestycyjny i jak ograniczyć uboczne skutki procesu rewitalizacji oraz nowych inwestycji na obszarze zabytkowym;
  - rola ceramiki, szkła, konglomeratów mineralnych i stali szlachetnej oraz kamienia i okładzin mineralnych.

Poruszane problemy, zgodnie z intencją organizatorów i programem dotyczyły grup tematycznych i związanych z nimi wypowiedzi:

1. Najciekawsze projekty, realizacje i adaptacje konserwatorskie. Architektura w ścisłej strefie konserwatorskiej 2020-2022.
2. Wszystkie blaski i cienie rewitalizacji.
3. Rewitalizacja, ekologia, przyszłość.

Konferencja miała charakter interdyscyplinarny, a wystąpienia prezentowane były przez przedstawicieli różnych środowisk, w tym architektonicznego, konserwatorskiego, prawniczego, społecznego i naukowego.

[Małgorzata Włodarczyk – MW]

Konferencja Architektura i prawo. Projekt budowlany, analiza przypadków. Niektóre aspekty ochrony konserwatorskiej. Zasady wiedzy technicznej

W dniach 18–19 listopada 2022 roku, w Krynicy odbyła się kolejna konferencja tematyczna zorganizowana przez Małopolską Okręgową Izbę Architektów RP. Objęta została honorowym patronatem Marszałka Województwa Małopolskiego i Wojewody Małopolskiego. Celem konferencji było zwrócenie uwagi na trzy aspekty związane z praktyką prawa inwestycyjnego:

- pierwszy temat dotyczył aktualnego Rozporządzenia w sprawie szczegółowego zakresu i formy projektu budowlanego i scharakteryzowania głównych problemów związanych z praktycznym jego zastosowaniem;
- drugi temat dotyczył sfery konserwatorskiej i problematyki związanej z ochroną środowiska kulturowego w szerszym zakresie;
- trzeci temat dotyczył zasad wiedzy technicznej, w kontekście doświadczeń zdobytych w czasie funkcjonowania samorządów.

Konferencja obejmowała, wpisujące się przedmiot konferencji, panele:

- Projekt budowlany 2022, w którym poruszone zostały zagadnienia takie jak: projekt budowlany a interpretacja prawa; podział odpowiedzialności za projekt; dostępność komunikacyjna i uwzględnienie problemów własności; ważność pozwolenia konserwatorskiego a uprawnienie do kontynuacji robót budowlanych;
- Izba Architektów – suma doświadczeń;
- Zasady wiedzy technicznej – „sensem prawa i architektury dążenie do harmonii”;
- Ochrona konserwatorska w praktyce, a w nim: ochrona konserwatorska a miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego; ochrona obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.

W poszczególnych panelach wystąpienia odnosiły się do przedmiotowych problemów napotykanym w praktyce wykonywania zawodu architekta, w tym w szczególności relacji urząd – projektant. Wśród prelegentów byli przedstawiciele władz konserwatorskich, architektonicznych i nadzoru architektoniczno-budowlanego. Najwięcej uwagi poświęcone zostało sprawom dotyczącym praktyki stosowania i interpretacji zapisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

[MM]

W dniach 17–19 maja 2023 roku odbędzie się w Lublinie konferencja naukowa zatytułowana ***Ruina częściowo odbudowana***. Organizatorami Konferencji są: Politechnika Lubelska, Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym oraz Polski Komitet Narodowy ICOMOS.

Celem konferencji jest prezentacja i krytyczna analiza przykładów częściowej odbudowy różnego rodzaju zniszczonych obiektów zabytkowych. Celem konferencji jest ocena częściowej odbudowy zabytków w świetle teorii konserwatorskiej oraz uwarunkowań poza-konserwatorskich.

Tematyka konferencji jest również związana z 10. rocznicą uchwalenia przez PKN ICOMOS dokumentu Karta Ochrony Historycznych Ruin (Zgromadzenie PKN ICOMOS 4 grudnia 2012 roku). Celem konferencji jest podsumowanie funkcjonowania tego dokumentu w polskim systemie ochrony zabytków.

Komunikat konferencji i zaproszenie do składania propozycji wystąpień ukażą się wkrótce na stronie PKN ICOMOS – <http://www.icomos-poland.org>

PUBLIKACJE

Maciej Małachowicz, *900 lat dachówki ceramicznej w Polsce*

Niedawno ukazała się niezwykle interesująca książka dotycząca historycznych, ceramicznych pokryć dachowych. Jej autorem jest członek PKN ICOMOS dr inż. arch. Maciej Małachowicz, długoletni pracownik naukowo-dydaktyczny Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej. Od 30 lat prowadzi Autorską Pracownię specjalizującą się w projektach architektoniczno-konserwatorskich oraz badaniach architektonicznych i architektoniczno-archeologicznych zabytkowych obiektów i ich zespołów. Właśnie takie połączenie imponującego dorobku badawczego i praktycznego stanowi o szczególnej wartości tej publikacji.

W zaprezentowanym katalogu znalazło się kilkaset ceramicznych dachówek o różnych typach, formach i kolorystyce. Po raz pierwszy mamy okazję spotkać się z tak bogatym, całościowo ujętym materiałem badawczym z terenu Polski i jego dogłębną analizą. W monografii podjęto również próby datowania ceramicznych dachówek na podstawie powtarzalnych cech. Pokazano też przykłady ceramicznych pokryć dachów zastosowane we współczesnych realizacjach konserwatorskich, przy rewaloryzacji obiektów historycznych.

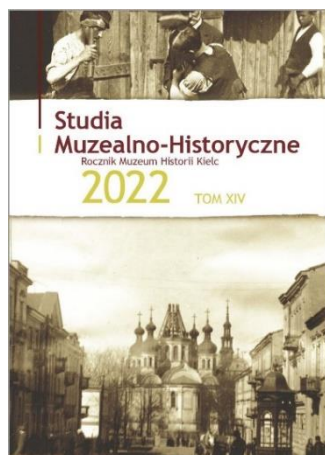
Ponieważ dachy zabytkowych budowli stanowią ich integralną część i podlegają takim jak one regulacjom oraz procedurom, dąży się do utrzymania lub odtworzenia ich formy oraz oryginalnego pokrycia. Dlatego prezentowana książka z pewnością posłuży fachowcom: badaczom architektury, architektom, archeologom, konserwatorom, a także wszystkim zainteresowanym tą problematyką.

Maciej Małachowicz, *900 lat dachówki ceramicznej w Polsce*, Oficyna Wydawnicza Atut, Wrocław 2022, ISBN: 9788379776603

<https://www.facebook.com/HeritageArchitekturaiCeramika/videos/promocja-książki-900-lat-dachówki-ceramicznej-w-polsce-dr-maciej-malachowicz-her/2853916364740512/> (29.01.2023)

[KK]

Studia Muzealno-Historyczne. Rocznik Muzeum Historii Kielc

W dniu 20 stycznia br. w Muzeum Historii Kielc odbyła się promocja wydawnictwa „Studia Muzealno-Historyczne. Rocznik Muzeum Historii Kielc” 2022, t. 14. Środowisko konserwatorskie mogą zainteresować dwa artykuły znajdujące się w tym tomie.

Pierwszy nosi nieco wyszukany ale intrygujący tytuł *Między uobecnieniem przeszłości a fabrykowaniem nostalgii – dylematy współczesnej doktryny i praktyki konserwatorskiej na przykładzie propozycji zagospodarowania obiektów architektury postindustrialnej z obszaru Staropolskiego Okręgu Przemysłowego* dra Pawła Wróblewskiego. Do omawianych przykładów należą będący w ruinie zespół wielkopiecowy huty w Samsonowie i w takim samym stanie walcownia w Nietulisku. Autor rozważa opublikowane i czekające na realizację koncepcje

zagospodarowania (połączonego z częściową rekonstrukcją) tych obiektów na tle wymagań zawartych w dokumentach doktrynalnych, popartych stanowiskiem wielu badaczy cytowanych w artykule. Problematyka konserwacji ruin i rekonstrukcji zabytków poruszona w artykule poparta jest szeroką bibliografią tematu (powyżej 80 pozycji).

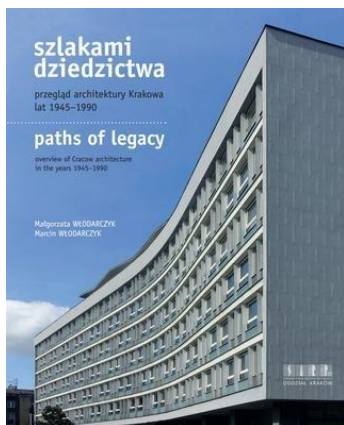
Drugi artykuł pt. *Historia odbudowy wieży kościoła na Łysej Górze (Świątym Krzyżu)* dotyczy rekonstrukcji połączonej z częściową anastylozą (w zakresie kamiennego trzonu) osiemnastowiecznej wieży zburzonej w czasie I wojny światowej w 1914 roku. Spektakularnie zakończona sto lat później odbudowa spełniła postulaty trzech pokoleń architektów i konserwatorów, nie doczekała się jednak podsumowania przez to środowisko. Autor dotarł do dokumentacji, według której odbudowywano wieżę (brak jej w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Kielcach) i porównał z dokumentacją wykonaną przez zespół prof. Piotra Biegańskiego w latach 1970–1973, przechowywaną na Politechnice Warszawskiej. Artykuł zawiera opis konstrukcji i zastosowanych technologii budowlanych przy wznoszeniu wieży wraz z hełmem krytym miedzią, liczne unikatowe zdjęcia i nieznane dotąd fakty z historii odbudowy.

Tekst artykułów (i całego tomu) dostępna jest na stronie MHK, pod linkiem:

https://mhki.kielce.eu/sites/default/files/rocznik2023_2.pdf; <https://mhki.kielce.eu/zawartosc/rafal-jezowski-warszawa-historia-odbudowy-wiezy-kościola-na-lysej-gorze-swietym-krzyzu>;
<https://mhki.kielce.eu/zawartosc/pawel-wroblewski-miedzy-uobecnieniem-przeszłości-fabrykowaniem-nostalgii-dylematy#overlay-context=studia-muzealno-historyczne>

(RHJ; JaD)

Małgorzata Włodarczyk, Marcin Włodarczyk, *Szlakami dziedzictwa. Przegląd architektury Krakowa lat 1945–1990*

Pragniemy zainteresować Szanownych Czytelników wydaną już ponad 5 lat temu bardzo interesującą publikacją *Szlakami dziedzictwa. Przegląd architektury Krakowa lat 1945–1990*. Zdaniem recenzującego publikację prof. Andrzeja Wyżykowskiego:

(...) Opracowanie stanowi cenny głos w dyskusji nad potrzebą dalszego monitorowania i rejestrowania dzieł architektury, w czasach bliżej nam oddalonych, a dotyczących zarówno obiektów, jak i oceny poszczególnych stylów. Zwraca uwagę na zaległości w budowaniu systemu informacji o dziełach architektury, ich urbanistycznego kontekstu, o potrzebie monitorowania zmian w przestrzeni. Zawiera też cenne sugestie, konieczności właściwego przygotowania materiałów graficznych i opisowych, a poprzez niniejszą monografię – potrzebę

edukacji w budowie świadomego społeczeństwa (...).

Publikacja (dwujęzyczna – polsko/angielska) jest dostępna w wersji elektronicznej na stronie: https://issuu.com/wplusw/docs/szlakami_dziedzictwa_18.03.2019 oraz w wersji drukowanej, w Oddziale SARP Kraków, Kraków pl. Szczepański 6.

(MW; JaD)

Architektura regionalna. Rzeczywista potrzeba czy iluzja? O budowaniu zgodnie z tradycją i krajobrazem pod redakcją dr Iwony Liżewskiej, kierownik Oddziału Terenowego Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Olsztynie.

Czy można budować domy harmonijnie wpisujące się w kontekst regionalny? Tak! Pomaga w tym projekt Narodowego Instytutu Dziedzictwa „Twój dom – dialog z tradycją” poświęcony architekturze regionalnej, „takiej, w której wykorzystuje się różnorodność i tradycje danego regionu, a jednocześnie stosuje współczesne rozwiązania technologiczne i twórcze pomysły” – jak pisze dr Iwona Liżewska. „Projekt koncentruje się na ogólnopolskim konkursie o tej samej nazwie, którego celem jest znalezienie nowych wzorców jednorodzinnej zabudowy, kontynuujących najlepsze tradycje budownictwa wiejskiego i podmiejskiego poszczególnych regionów Polski. W październiku 2020 roku odbył się webinar poświęcony zagadnieniom przyszłości architektury regionalnej. We wrześniu 2021 roku w Olsztynie zorganizowano konferencję pod tytułem *Architektura regionalna – rzeczywista potrzeba czy iluzja?*, poświęconą problematyce budownictwa regionalnego. Rezultatem webinaru i konferencji jest niniejsza publikacja”.

Publikacja dostępna jest na stronie ksiegarnia.nid.pl/bezplatne/

(AB-K / NID)

WYSTAWY I WYDARZENIA MUZEALNE

Wystawa o modernizmie Gdyni w pawilonie BHROX w Berlinie

W ramach imprezy Triennale der Moderne w Berlinie w listopadzie 2022 r. zaprezentowana została wystawa na temat działalności w Gdyni w latach 30. XX w. żydowskich architektów. Tytuł wystawy to *Urbane Netzwerke der Moderne und die Rolle jüdischer Architekten – Das Beispiel Gdynia (Polen)*.

Na wystawie przedstawiono postery z fotografiami i opisami wielu budynków modernistycznych Gdyni, które zaprojektowali architekci żydowskiego pochodzenia. Oprócz tego wystawiono oryginalne detale z dwóch ukazanych na ekspozycji budynków tj. kamienicy przy ul. Abrahama 28 oraz budynku biurowo-magazynowego firmy „Bananas” przy ul. Polskiej 19. Ekspozaty takie jak np. klamki, pochwyt, płytki okładzinowe, fragmenty posadzek i tynków, zostały wypożyczone na wystawę z Biura Miejskiego Konserwatora Zabytków w Gdyni. W czasie trwania wystawy odbyła się także prelekcja i dyskusja z udziałem przedstawicieli miasta Gdyni.

1. Pawilon BHROX bauhaus reuse na placu Reutera w Berlinie,
fot. G. Karkoszka

Wystawa prezentowana była na placu E. Reutera w Berlinie w unikatowym pawilonie BHROX bauhaus reuse Pavillon, zbudowanym z wykorzystaniem okien zdemontowanych z budynku szkoły Bauhaus w Dessau. Przedsięwzięcie było efektem współpracy Gesellschaft zur Erforschung des Lebens und Wirkens deutschsprachiger jüdischer Architekten (GjA) oraz Instytutu Pileckiego w ramach programu Exercising Modernity.

Więcej informacji na stronach:

<https://berlin.institutpileckiego.pl/de/exhibitions/berlin/architektengdynia>

<https://www.gdynia.pl/zabytki/aktualnosci-3,3709/gdyski-modernizm-w-berlinie,569701>

160 rocznica Powstania Styczniowego

23 stycznia na Zamku Królewskim w Warszawie miał miejsce wernisaż wystawy przygotowanej z okazji 160 rocznicy Powstania Styczniowego. Jej otwarcie miało szczególny charakter. W Arkadach Kubickiego w uroczystości z tej okazji wzięli udział prezydenci RP i Litwy – Panowie Andrzej Duda i Gitanas Nausėda – wraz z małżonkami, przebywająca na emigracji przywódczyni opozycji białoruskiej Pani Swiatlana Ciechanouska oraz ambasador Ukrainy w Polsce – Pan Wasyl Zwarycz. Obecni byli liczni przedstawiciele sejmu i rządu.

W inauguracyjnych przemówieniach podkreślano, że Powstanie Styczniowe objęło tereny I RP w Polsce, na Litwie i Białorusi oraz Rusi (obecnej Ukrainy) przeciwko wspólnemu wrogowi jakim było imperium rosyjskie.

Wystawa pod tytułem „Miłość i obowiązek” przygotowana została wspólnie przez Muzeum Zamek Królewski w Warszawie i Litewskie Muzeum Narodowe w Wilnie. Jej ideowe założenia przedstawili dyrektorzy obu instytucji: Pan prof. Wojciech Fałkowski i Pani Rūta Kačkutė. Wśród wielu pamiątek, dokumentów i dzieł sztuki ukazujących Powstanie '63 zwracają uwagę odkryte przed kilku laty na wzgórzu Gedymina w Wilnie przedmioty z masowego grobu powstańców, wśród nich jego przywódca na Litwie i Białorusi – Konstantego Kalinowskiego.

(MH)

VARIA:

Odessa Światowym Dziedzictwem Kultury – wpisana na Listę UNESCO!

W dniach 24–25 stycznia w siedzibie UNESCO w Paryżu odbyła się 18 nadzwyczajna sesja Komitetu Światowego Dziedzictwa. Nadzwyczajna Sesja odbył się w związku z odwołaniem Sesji Komitetu planowanej w Kazaniu (Federacja Rosyjska) w 2022 roku.

Podczas sesji – między innymi – dokonano wpisów na Listę Światowego Dziedzictwa trzech dóbr zagrożonych konfliktami: w Libanie, Ukrainie i Jemenie. Wpisów dokonano na podstawie nadzwyczajnej procedury (*emergency procedure*). Dobra zostały jednocześnie wpisane na Listę Dóbr w Zagrożeniu. Pozostaje otwartym pytanie, na ile powaga konwencji UNESCO o ochronie światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego uchroni je przed atakami.

Komitet zdecydował o wpisaniu Historycznego Centrum i Portu w Odessie (*Historic Center of the Port City of Odessa*) na podstawie kryterium II i IV (decyzja 18 EXT.COM 5.2 WHC) – w dokumentacji wnioskowej stworzonej przez ukraińsko-włoski zespół ekspertów jednym z argumentów uzasadniających wyjątkową uniwersalną wartość dobra była wielonarodowość i wielokulturowość miasta.

W analizie porównawczej odwołano się do koncepcji miast idealnych, urbanistyki doby oświecenia oraz szeregu miast kolonialnych zakładanych w XVIII–XIX w. Z polskiej perspektywy Odessa, to nie tylko miasto owiane literacką legendą, historią wzlotów Mickiewicza, które zaowocowały serią *Sonetów Odesskich*, ale także miejsce, gdzie funkcjonowała wcale liczna kolonia polskich kupców, inżynierów i ludzi wolnych zawodów. Polscy architekci mają udział w zabudowie miasta, a różne echa obecności Polaków trwają tam do dziś. W dokumentacji wnioskowej umiejętnie wyeksponowano ów kulturowy tygiel, jako cenny przykład przenikania kultur – jakże ważny w skali globu.

Na posiedzenie Komitet zdecydował również, że kolejna, 45. sesja, odbędzie w dniach 10–25 sierpnia 2023 w Rijadzie w Arabii Saudyjskiej.

[BS / AS]

W dniu 17 stycznia, w kinie Kultura w Warszawie, odbyła się **premiera filmu dokumentalnego w reżyserii Tomasza Grzywaczewskiego pt. *Wymazać Naród***. W wydarzeniu udział wzięli wicepremier, minister kultury i dziedzictwa narodowego, prof. Piotr Gliński oraz Ambasador Ukrainy w Rzeczypospolitej Polskiej, Wasyl Zwarycz.

Od pierwszych dni wojny bezcenne zabytki, budowle sakralne, muzea i stanowiska archeologiczne o wyjątkowym znaczeniu dla historii nie tylko Ukrainy, ale całego wielokulturowego regionu Europy Środkowej padają ofiarą rosyjskich najeźdźców. Dokument pokazuje, jakie zniszczenia dokonały wojska Federacji Rosyjskiej od 24 lutego ubiegłego roku na dziedzictwie kulturowym Ukrainy. Dokument przedstawia nie tylko krzywdę ludzką, ale także celowe zniszczenie przez wojska rosyjskie muzea, kościoły, biblioteki, tak, jakby naród ukraiński nie mógł się odrodzić. Wypowiedzi ukraińskich przedstawicieli świata kultury pokazują obraz celowej walki barbarzyńskiego najeźdźcy z ukraińską tożsamością. Film ukazuje również sposoby zabezpieczania i próby ochrony niszczonego obiektów.

Film *Wymazać Naród* został zrealizowany na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa w ramach działań Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie i sfinansowany ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Projekcji towarzyszył panel dyskusyjny pt. *Ocalić kulturę Ukrainy*, w którym udział wzięli:

- Anastasiia Cherednychenko, wiceprzewodnicząca ICOM Ukraine;
- Piotr Ługowski, szef Programu Ochrona w Narodowym Instytucie Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA;
- Marek Lemiesz, ekspert Narodowego Instytutu Dziedzictwa;
- moderator: Katarzyna Zalasieńska, dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Film dostępny jest na kanale [TV NID](#) na YouTube.

[AB-K/NID]

W dniach 18–20 stycznia 2023 roku w Warszawie, Narodowy Instytut Dziedzictwa we współpracy z UNESCO zorganizował warsztaty pod nazwą *Fighting the illicit trafficking of Ukrainian cultural property: capacity-building training for law enforcement* (*Zwalczanie nielegalnego handlu ukraińskimi dobrami kultury: szkolenie w zakresie budowania potencjału dla organów ścigania*).

Winauguracji trzydniowych warsztatów udział wzięli wicepremier, minister kultury i dziedzictwa narodowego prof. Piotr Gliński, dyrektor UNESCO do spraw kultury i sytuacji kryzysowej Krista Pikkat, radca Ambasady Ukrainy w Rzeczypospolitej Polskiej, Vitalii Bilyi oraz dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa, dr hab. Katarzyna Zalasieńska.

W szkoleniu udział wzięli urzędnicy, funkcjonariusze straży granicznej oraz służb celnych państw graniczących z Ukrainą – Polski, Słowacji, Węgier, Rumunii i Mołdawii. W roli prelegentów wystąpili ukraińscy specjaliści – historycy sztuki i archeolodzy, a ponadto przedstawiciele Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Prokuratury, Policji, Straży Granicznej, Krajowej Administracji Skarbowej. W warsztatach udział wzięli również przedstawiciele Interpolu, UNESCO, WCO (World Custom Organisation) oraz ICOM (International Council of Museums).

Celem warsztatów była wymiana doświadczeń służb granicznych, celników, przedstawicieli organów i instytucji państwowych oraz przedstawicieli organizacji międzynarodowych w zakresie zwalczania nielegalnego wywozu, przywozu i przenoszeniu własności dóbr kultury w związku z trwającą wojną na Ukrainie.

W czasie wykładów specjaliści z Ukrainy przedstawili uczestnikom warsztatu, najbardziej charakterystyczne dobra kulturowe dla dziedzictwa Ukrainy, które w sposób szczególny są obecnie narażone na niebezpieczeństwo grabieży i przemytu.

[AB-K/NID]

Seminarium *Nowoczesne technologie w służbie zabytków*

Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków oraz Zarząd Główny Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków organizują w dniach 9–10 lutego 2023 r., na Zamku w Łańcut, seminarium pt.: *Nowoczesne technologie w służbie zabytków*. Seminarium połączone będzie z wyjazdem studyjnym i pokazem rozwiązań fotowoltaicznych w siedzibie firmy ML System S.A. Celem spotkania jest wymiana doświadczeń w poszukiwaniu rozwiązań, które łączą ochronę zabytków z odpowiedzią na wyzwania współczesności w zakresie kryzysów klimatycznego i energetycznego.

31. Europejskie Dni Dziedzictwa będziemy obchodzić pod hasłem *Żywe dziedzictwo – tradycje od pokoleń*

Co roku Europejskie Dni Dziedzictwa organizowane są pod innym hasłem przewodnim, które łączy wszystkie wydarzenia w kraju. Tegoroczne hasło, wskazane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, związane jest z jubileuszem 20-lecia uchwalenia konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, a także 10-leciem Krajowej listy dziedzictwa niematerialnego. Wydarzenie, jak co roku, odbędzie się w 2 i 3 weekend września.

Europejskie Dni Dziedzictwa to największy w Europie projekt społeczno-edukacyjny, którego idea narodziła się w 1985 roku w Granadzie. Polska jest jednym z pięćdziesięciu krajów biorących udział w akcji, a dołączyła do niej w 1993 roku. Myślą przewodnią tego święta jest angażowanie europejskiej społeczności w opiekę nad dziedzictwem kulturowym, prezentowanie jego różnorodności i wzmacnianie dialogu międzykulturowego.

W ubiegłym roku, w całej Europie odbyło się aż 50 000 wydarzeń, z czego ponad 1200 w Polsce. Przez dwa wrześniowe weekendy, ponad 200 000 osób wzięło udział w licznych spotkaniach, prelekcjach i warsztatach poznając historię i kulturę zarówno narodową, jak i regionalną. Nie zabrakło wystaw, koncertów, spacerów, festynów i wielu innych ciekawych wydarzeń. Koordynatorem Europejskich Dni Dziedzictwa w Polsce jest Narodowy Instytut Dziedzictwa, którego jednym z celów jest popularyzacja dziedzictwa kulturowego, edukacja społeczna oraz uwrażliwianie na problematykę ochrony zabytków.

Narodowy Instytut Dziedzictwa, zaprasza instytucje kultury oraz organizacje pozarządowe do włączenia się w to największe kulturalne wydarzenie w Europie. Więcej informacji na temat udziału w Europejskich Dniach Dziedzictwa, można znaleźć na stronie edd.nid.pl

[AB-K/NID]

Późnogotycka misa chrzcielna uratowana ze składnicy złomu w Żaganiu

W 2 poł. XX w. z kościołów na naszych terenach zaginęło wiele cennych zabytków metalowych. Oddawano je na złom, kradziono, niszczone. Dla niewielu założono w latach 60. XX w. karty ewidencyjne, często bez opisu, z jedną fotografią. Karty te obecnie często stanowią jedyny uchwytyny ślad istnienia utraconych zabytków.

Pod koniec lat 60. XX w. na polecenie Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków w Ministerstwie Kultury i Sztuki wojewódzcy konserwatorzy zabytków rozpoczęli kontrole złomowisk. Było to wprawdzie działanie już dość mocno spóźnione oraz utrudnione z uwagi na nieżyczliwą postawę kierownictwa składnic, niemniej jednak wiele zabytków zostało wtedy ocalonych od zniszczenia i przekazanych do muzeów.

Jednym z takich uratowanych obiektów była mosiężna misa chrzcielna, która została odnaleziona przez służby konserwatorskie w składnicy złomu w Żaganiu i przekazana w dniu 30.08.1972 r. do Muzeum Okręgowego (obecne Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze). Misa ta, ujęta w inwentarzu muzealnym pod nr MZG-S-III-521, została określona na karcie katalogu muzealiów jako obiekt wykonany pod kon. XIX w. Niestety Wojewódzki Konserwator Zabytków nie był wtedy w stanie zidentyfikować obiektu.

W 2021 r. odnaleziona na złomowisku misa chrzcielna ponownie stała się przedmiotem zainteresowania służb konserwatorskich, w związku z gromadzeniem materiałów i opracowywaniem arkusza strat dotyczących późnogotyckiej, szesnastowiecznej misy chrzcielnej z kościoła w Nowym Zagórze w pow. krośnieńskim. Zaginiony obiekt miał być zgłoszony do Krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Misa została enigmatycznie opisana w książce E. Bluncka *Die Kunstdenkmäler des Kreises Crossen* z 1921 r. jako mosiężna, dekorowana przedstawieniem *Zwiastowania*. Z kolei na karcie ewidencyjnej założonej w 1962 r. nie tylko nie wypełniono rubryki „Opis”, ale też nie wskazano wymiarów misy, ani materiału, z którego ją wykonano.

Zamieszczona na karcie czarno-biała fotografia jest złej jakości, co spowodowało, iż analiza charakterystycznych cech zabytku była utrudniona. Brak misy, zapewne stwierdzony wiele lat wcześniej, formalnie odnotowano na karcie ewidencyjnej dopiero w 2014 r.

Mosiężne misy z przedstawieniem *Zwiastowania* są obiektami stosunkowo często spotykanymi, choć u nas nie występują często (przykładem mogą być np. misy chrzcielne z Kurska i Grabina). Typowemu ujęciu sceny *Zwiastowania* towarzyszą zwykle różnorodne zestawy motywów zdobniczych, czy inskrypcji (zazwyczaj o znaczeniu wyłącznie ornamentalnym) oraz różne motywy dekoracyjne kołnierza, które nadają poszczególnym naczyniom cechy indywidualne. Bogaty materiał porównawczy dostępny zarówno w literaturze, jak i Internecie sprawił, że możliwe było opracowanie opisu obiektu do arkusza strat nawet na podstawie analizy kiepskiego zdjęcia.

Fotografia pokazuje, iż lustro zaginionej misy chrzcielnej z kościoła w Nowym Zagórze dekoruje relief wypukły. Z prawej strony ukazana jest Maria klęcząca na klęczniku. Z lewej – archanioł Gabriel, który przyklęka, trzymając w lewym ręku berło, prawą ręką wskazując niebiosa, gdzie ukazuje się gołębicą Ducha Świętego. Pomiędzy postaciami stoi wazon z kwiatami symbolizującymi czystość Maryi. Scenę otacza kolistą bordiurą w kształcie półwałka oraz wić roślinna w formie plecionki. Płaski kołnierz misy dekorowany jest ciągiem pojedynczych, grawerowanych, sześciopłatkowych kwiatów, a przy krawędzi – fryzem arkadkowym.

Przygotowując opis zaginionego zabytku, Pani Kamila Domagalska, Zastępca LWKZ, przypomniała sobie, iż bardzo podobną misę widziała kilka lat wcześniej podczas kontroli magazynu Działu Sztuki Dawnej w Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze. Dzięki uprzejmości Pana dr. Longina Dzieżycy, Zastępcy Dyrektora Muzeum, udostępniono jej obiekt do oględzin i przedstawiono kartę katalogową, z której wynikało, iż Wojewódzki Konserwator Zabytków przekazał w 1972 r. misę do Muzeum, nie znając jej pochodzenia.

W taki oto sposób, nieco określną drogą, zabytek ocalony ze złomowiska odzyskał swą proveniencję i datowanie, a zabytek zaginiony z kościoła w Nowym Zagórzu został „odnaleziony”.

[BB]

Zamek Książąt Mazowieckich w Sochaczewie – sukces w rewitalizacji podzamcza

Mieszkańcy miasta już wielokrotnie artykułowali potrzebę rewitalizacji otoczenia zabytkowego zamku, zakonserwowanego w formule trwałej ruiny.

U podnóża istniała wcześniej „muszla koncertowa” – pierwotnie żelbetowa, z czasem obudowana ceglami, fatalnie nawiązując do historycznych form. Szpeciła otoczenie zabytkowych ruin Zamku Książąt Mazowieckich (ryc. 1).

1. Widok „muszli koncertowej” w 2013 r. (fot. C. Głuszek)

2. Projekt nowego amfiteatru („Ziemia Sochaczewska” nr 20/1421)

Władze i organizacje związane z lokalnym środowiskiem, doprowadziły do wykonania prac rewitalizacyjnych, z unijną pomocą finansową.

W 2021 roku nowy sochaczewski amfiteatr (ryc. 2) pod zamkiem wraz bulwami spacerowymi nad Bzurą zdobył I miejsce i tytuł modernizacji Roku 2021 w konkursie „Modernizacja Roku & Budowa XXI” – w kategorii „Rewitalizacja obszarów i przestrzeni urbanistycznej”. Nagrodę za projekt i wykonanie wręczono na Zamku Królewskim w Warszawie.

Ideą konkursu jest nagradzanie nie tylko inwestorów, ale również wykonawców i projektantów przedsięwzięć budowlanych. Zagospodarowanie terenów nad Bzurą zaprojektowała wrocławska firma Heinle, Wischer und Partner Architekci Sp. z o.o., a wykonała firma budowlana Sochbud.

Obecnie z pewnością, zrewitalizowana przestrzeń będzie miejscem chętnie odwiedzanym zarówno w celach turystycznych, rekreacyjnych, aktywności sportowej jak i kulturalnej.

[CG]

PRO MEMORIA

W ostatnim czasie środowisko związane z badaniem i ochroną naszego dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) poniosło znaczne straty.

6 grudnia 2022 r. zmarła prof. Hanna Popowska-Taborska (l. 92), wybitna slawistka z Instytutu Slawistyki PAN, badaczka języka kaszubskiego, autorka wielu prac poświęconych genezie języka i pochodzeniu Słowian, współpracująca przez wiele lat ze środowiskiem etnologów i antropologów.

12 grudnia 2022 r. zmarł prof. Zbigniew Wawer (l. 66), historyk wojskowości, W latach 2012–2016 dyrektor Muzeum Wojska Polskiego, od 2017 dyrektor Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie. Autor wielu prac i książek poświęconych wojskowości, m.in. monografii *Monte Cassino*.

13 stycznia br. zmarł profesor Marian Pokropek, wybitny etnograf, znawca budownictwa drewnianego, nauczyciel akademicki UW. Inicjator wielu działań dla promocji i ochrony sztuki ludowej. Kolekcjoner, twórca Muzeum Sztuki Ludowej w Otrębusach (prywatnego), promujący tzw. sztukę naiwną.

[MHK]

„CoMiesięcznik” © PKN ICOMOS

Redakcja – **Pan Jacek Dąbrowski**; oprawa graficzna – **Pani Weronika Chróśny**.

Prosimy Państwa o przysyłanie krótkich notek o wszelkich konferencjach, publikacjach i wydarzeniach, które mogą zainteresować środowisko konserwatorskie na adres Pana Jacka Dąbrowskiego: druidus66@gmail.com